

Kunnskapsdepartementet
postmottak@kd.dep.no

Vår saksbehandler
ÅO

Kopi til

Vår dato
04.02.2020

Vår referanse

Deres referanse

Høringssvar fra Unio til rapport om særfinansiering av utsatte humaniorafag

Unio viser til høring på rapporten «Særfinansiering av utsatte humaniorafag» og oversender med dette våre kommentarer til rapporten.

Unio mener ekspertgruppa har gjort et viktig arbeid for å kartlegge humanistiske undervisningsfag ved de tradisjonelle HF-fakultetene. Men rapporten bærer preg av et for snevert mandat og en utilfredsstillende og instrumentell avgrensning av utsatte fag. Unio mener ekspertgruppens forslag til løsning ikke er tilfredsstillende.

Definisjonen av utsatte studietilbud og fagområder

Ekspertgruppa har definert «utsatte studietilbud og fagområder» snevert som selvstendige studiefag «som er tenkt lagt ned ved en institusjon som tilbyr dette som siste gjenværende fag nasjonalt». Definisjonen tar altså ikke høyde for annet enn dagens undervisningsfag og mener et fag kun kan være nasjonalt utsatt og heller ikke er utsatt før det er direkte planer om å legge det ned. Vi oppfatter at en så snever definisjon av utsatte fag ikke treffer godt nok forståelse i humanistiske fagmiljøer av utsatte fag og fagområder.

Det er fornuftig å tenke nasjonal beredskap for utsatte fag, men dette er ikke alltid tilstrekkelig. Det er mange studiefag – særlig fremmedspråk – som drives med få ansatte på kun to av landets institusjoner. Mange av disse oppfattes å være utsatt i dagens UH-system. Ekspertgruppas definisjon strider dermed noe imot Meld. St. 25 (2016-2017) Humaniora i Norge om å sikre nødvendig kvalitet, kunnskapsberedskap og kompetanse i hele landet. Norge er vidstrakt land med klare mål om regionale høyere utdanningstilbud. Gitt norsk geografi og studiestruktur er det ikke slik at et tilbud styrkes ved å konsentrere det til ett studiested. Nedleggelse ett sted vil snarere svekke faget andre steder. Studenter er i hovedsak tatt opp på et program ved én institusjon og det er derfor små insentiver eller tilrettelegging for å ta enkeltfag ved andre institusjoner. Dersom faget ikke lenger tilbys ved egen institusjon, vil studenter dermed velge det bort fra fagkretsen heller enn å skifte studieprogram og -sted. Derfor er det ikke slik at om et fagtilbud legges ned ett sted, så fører det til en studenttilstrømning eller faglig styrking til tilbudet et annet sted. Normalt er det heller slik at flere miljøer bestyrker hverandre i utdanningsfaglig arbeid, sensur, forskningsprosjekter og i rekruttering til faget.

Definisjonen av «utsatte fag» til fag som er tenkt lagt ned som siste gjenværende fag, er en altfor smal definisjon. Den tar ikke inn over seg at et fag kan være utsatt lenge før det er «tenkt lagt ned». Når styret

ved en institusjon har kommet så langt som til å vurdere å legge ned et fag, er det slik Unio ser det, allerede for sent. Vi mener det er nødvendig å kartlegge fagene underveis, slik at det blir mulig å aktivere beredskapsløsningen på et tidspunkt der det faktisk er mulig å snu utviklingen. En fornuftig særfinansieringsordning må etter Unios syn ikke forutsette konkrete planer om nedleggelse.

Hvilke fag er støtteverdige?

Unio er kritisk til ekspertgruppas argumentasjon rundt uønskede konserverende effekter av en særordning for utsatte fag. Konklusjonen i rapporten om at det er «maktpåliggende ikke å styrke mekanismene som trekker i retning av konservatisme og liten mulighet til endring i sektoren» framstår som å snu problemstillingen på hodet. Vi mener ekspertgruppa her ikke reflekterer godt humaniorameldingens klare budskap om verdien av humanistisk kunnskap for hele samfunnet og det særlige samfunnsansvaret som hviler på UH-institusjonene om å ivareta fag og fagtradisjoner, hevet over kortsiktige nytteperspektiv og populære svingninger.

Ekspertgruppens vurdering av hvilke samfunnsbehov som kan legitimere en særskilt finansiering eller særtiltak inkluderer ikke skole og utdanning. Dette mener Unio er svært uheldig. Den norske fellesskolen er fundert på humanioras fag og verdier. Humanistiske fag utgjør et vesentlig (disiplin)faglig grunnlag for skolens fag, og er viktige fag i alle lærerutdanningene. Humaniora og humanistiske fag og verdier er også sentrale komponenter i skolens formålsparagraf og læreplanverkets generelle del, som utgjør skolens verdigrunnlag.

Et annet moment som ekspertgruppen ikke forholder seg til, er hvilke ressurser som allerede er investert i et eksisterende fagområde, i form av personer (forskerutdanning, rekruttering, allerede ansatte), kilder og infrastruktur knyttet til faget (fornminner, materialsamlinger, biblioteksamlinger, språklab, arkiver), etablerte nettverk for forskning- og utdanningssamarbeid (herunder utenlandsinstitutter, sentre og eksterne samarbeidspartnere). Den akkumulerte menneskelige og materielle kostnaden – i form av hva personer, virksomheter og samfunnet har investert – ved å fjerne fag og fagområder, er mye større enn ekspertgruppa tilsynelatende tar inn over seg. Det tar svært lang tid å bygge opp et fag, men det er fort gjort å rasere et. Vurdering av eksisterende «investeringer» langs disse aksene må tydeliggjøres som kriterier for om et utsatt fag er støtteverdig eller ikke.

Samlet sett mener Unio at utvalgets forslag til kriterier for innpass i ordningen er for snevre. Dette tydeliggjøres av konklusjonen om at ingen fagtilbud i dag vil omfattes av støtteordningen. Unio hadde ønsket en utredning av hvilke fag, fagområder, eller nasjonal kompetanse/ekspertkunnskap som offentligheten, andre fag eller en liten gruppe studenter på ulike nivåer vil ha behov for, og som i dag oppfattes som utsatt, fordi det har kontinuerlig behov for kryssfinansiering eller står i fare for å forvitte som følge manglende rekruttering, nødvendig infrastruktur e.l. Denne rapporten har ikke gitt oss en slik kartlegging, og følgelig er det behovet stadig aktuelt.

Hvilken finansieringsordning er formålstjenlig?

Ved at finansieringen av humanistiske fag er utenfor ekspertgruppas mandat går vi glipp av en drøfting av andre muligheter innenfor dagens finansieringssystem til å sikre både ekspertområder, forskningsfag og studiefag. Det er synd. Ekspertgruppen har i tråd med mandatet nøydd seg med å diskutere hvilke kriterier som bør ligge til grunn for en særfinansieringsordning for utsatte studiefag etter sin definisjon.

Ekspertgruppas forslag om en beredskapsmodell kan med noen justeringer gi en livbøye til noen spesielt utsatte studiefag, gitt dagens situasjon. En beredskapsmodell med så vidt skarp avgrensning som foreslås,

er etter Unios mening likevel ikke en tilstrekkelig løsning for å ivareta utsatte humaniorafag. Problemet med mange små humaniorafag er at de ikke passer godt inn i dagens resultat- og målstyringsregime. Universitetene og dermed også de humanistiske fakulteter har lenge levd under en strategi og styringslogikk tilpasset forskningsintensive realfag og store profesjonsutdanninger, og som i liten grad passer små fag og fagmiljøer. Økende krav til ekstern finansiering, «effektiviseringskutt» og mer spissede og øremerkede midler rammer antagelig småfagenes økonomiske overlevelsessevne hardere enn andre.

I dagens finansieringssystem er basisbevilgningen å regne som en oppsummering av bevilgningsvedtak fra tiden før 2002 justert for seinere endringer. Inne i basis ligger bevilgninger knyttet til fastdelen av studieplassene, til rekrutteringsstillinger, museumsdrift, bibliotekstjenester osv. Da universitetene fremdeles ble finansiert gjennom stillingshjemler, ble noen av disse bevisst lagt til fag hvor studenttilstrømmingen ikke var sterk: Dette fordi man mente det hadde samfunnsverdi å forvalte denne fagkompetansen og å ha tilbud i disse småfagene, som en del språkfag, klassiske studier, norrønt og mange andre humanistiske fag – og også sårbare miljøer på andre fakulteter. Disse bevilgningene av hjemler er altså videreført som en del av basis. Man kan altså si at inne i basis for de eldste universitetene ligger det en breddeforpliktelse.

En småfagsordning kan altså ses på som en måte å tydeliggjøre overfor de største breddeuniversitetene at de har en breddeforpliktelse. Ekspertgruppa presiserer at mange småfag i dagens situasjon ikke er reelt nedleggingsstruet, fordi de overlever gjennom kryssubsidiering fra andre fag. Vi betrakter dette som sårbart i det lange løp, og mener det som en del av måten institusjonene blir finansiert på, bør være elementer som trykker eksistensen til verdifulle småfag.

Unio anbefaler derfor en løsning hvor breddeuniversitetenes ansvar for små humaniorafag tydeliggjøres og knyttes til styringsdialogen med disse institusjonene, samtidig som det etableres ordning med øremerkede midler. Ordningen bør forvaltes av et eget småfagsråd som på bakgrunn av oversikter og søknader fra institusjonene innstiller til fordeling gjennom departementets bevilgninger.

Vennlig hilsen
Unio



Åshild Olaussen
fagsjef

